

CAPUT VIII.

DE DEBITO CONIUGALI

718. — Audi S. Ligorium, quaestionem hanc aggredientem, *de Matrimonio*, n. 900.: *Piget me de hac materia, quae tantam prae se fert foeditatem, ut castas mentes ipso solo nomine perturbet, longiorem habere sermonem. Sed utinam non esset haec materia frequens in confessionibus excipiendis, ut non oporteret omnino, Confessarium plena tractatione, sed sufficeret compendio instructum esse! Ignoscat mihi propterea castus lector, si fuse de ea hic loquar, et ad casus particulares, qui deformiorem exhibent turpitudinem, descendam...*

Coniugale *debitum* dicitur communis ea coniugum actio, quae generationi necessaria est, quaeque a summo rerum omnium Provisore ad humanam societatem propagandam est ordinata. Haec autem actio sita est in carnali copula, qua vir ac femina unum quasi corpus et una caro efficiuntur.

Eiusmodi actus vocatur *debitum* ab Apostolo; est enim id quod sibi mutuo debent coniuges.

Agendum 1° de licitate actus coniugalis; 2° de eiusdem obligatione; 3° de peccatis coniugum.

ARTICULUS I.

DE LICEITATE ACTUS CONIUGALIS 1° IN SE; 2° QUOAD CIRCUMSTANTIAS

§. I. De licitate actus coniugalis in se spectati.

719. **Principia.** — I. Actus coniugalis inter legitimos coniuges per se *honestus* est et *licitus*: est enim medium ab ipso naturae conditore statutum atque ordinatum ad legitimam humani generis propagationem.

II. Fines, qui actum huiusmodi honestum reddunt, sunt 1° proles generatio, quae inter praecipuos matrimonii fines enumeratur; 2° satisfactio

nominiibus baptizata fuit, non ei denuntiata fuisse intra 30. dies a nativitate proles numerandos, debet Episcopus matrimonium occultum evulgare, ut filiorum honori et incolumitati consulatur. Idem praestare debet, si in testamento parentum proles ea legitima vel praetermissa vel non ut par est cum ea actum fuerit.

Scandalum vitandum est; ideoque secreti coniuges non se debent publice tan-

quam coniuges gerere, quod si fiat, matrimonium publicandum est.

Ceterum moderni mores debent efficere difficiliore Episcopos in concedendis his matrimoniis secretis. Necessitas sane ob-eundae ceremoniae matrimonii civilis et denuntiationis faciendae de nata prole officiali status civilis; citra quae proles censetur civiliter illegitima, cohibere debent Episcopum ab huiusmodi permittendis matrimoniis.

ctio obligationis erga alterum coniugem; 3° sedatio concupiscentiae, atque exinde vitatio incontinentiae tum in se, tum in comparte; 4° desiderium honesti amoris fovendi vel conciliandi, coniugalis affectus patefaciendi, vel promovendi, etc. — *Ita communiter* cum S. Lig. n. 881. et seq. Sanchez, *aliique* contra *nonnullos*, qui postremos duos fines non admittunt.

720. **Resolves.** — 1° Illicitus est coniugii usus, si fiat ob solam voluptatem, id est, alios fines expresse excludendo (1). Patet ex propositione 9^a ab Innocent. IX. damnata, quae sic sonat: *Opus coniugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa ac defectu veniali.* Per se tamen esset tantum veniale peccatum, quemadmodum veniale est cibum ob solam delectationem sumere. Immunis autem ab hac culpa est coniugii usus, si remedium, sit concupiscentiae; quippe tanquam concupiscentiae remedium licita est eius satisfactio, sive expresse, sive implicite intendatur (2). — S. Lig. n. 912.

(1) Vide uberiorem huius doctrinae explicationem in Not. ad n. 28. vol. I. quae sane prae oculis sedulo habenda est, ne quis quoad delectationum usum inanibus angustiis et semet et alios importune divexet.

(2) Voluit Auctor per haec adsignificare, etiam levem istam inordinationem seu culpam *operantis propter solam voluptatem* vix unquam reipsa adesse. Et ratio patet; quia inordinatio non residet in appetendo delectationem: ut enim inquit S. Thomas (*Contr. Gent.* lib. 3. cap. 26. n. 6.). *Delectatio, quae consequitur bonas et appetendas operationes, bona est, et appetenda;* idque (ut ibid. n. 7. subdit Angelicus) *convenit cum ordine naturae... Videmus enim, quod natura illis operationibus animalium delectationem apposuit, quae sunt manifeste ad fines necessarios ordinatae... Nisi enim adesset delectatio, animalia a praedictis usibus necessariis abstinerent.* Inordinatio itaque *operantis propter solam voluptatem* tunc aderit, cum quasi ita in voluptate sistit, ut *positive* quemlibet alium finem excludat. Dixi, *excludat positive*; nam quod de qualibet actione communis ac certa doctrina tradit (vid. quae ex S. Thoma attulimus vol. I.

nn. 31. 32.), ad actum bonum satis esse, quod fines aut posteriores aut operi intrinseci non excludantur, licet quoad ipsos agens alioquin negative se habeat, id est de iis inter operandum minime cogitet, sed solum generali quodam conceptu actum ut sibi licitum atque adeo honestum apprehendat, hoc ipsum etiam de actu coniugali dicendum est, nimirum ad eius honestatem sufficere, quod fines huic operi intrinseci, quos et A. (n. praec.) recenset, *positive* non excludantur, agens vero opus ut sibi licitum, seu (quod idem est) non illicitum apprehendat, licet de illis finibus nihil inter agendum cogitet.

Vix porro contingere potest, ut fines operi coniugali intrinseci *positive* prorsus excludantur. Et hoc quidem Auctor innuere voluit, dum sermonem iniicit de coniugii usu tanquam de concupiscentiae remedio.

Et sane hunc quoque matrimonio finem inesse, et quidem intrinsecum, ut concupiscentiae sit remedium, auctor est Apostolus (*I. Cor.* VII. 2.) inquit: *Propter fornicationem autem unusquisque suam uxorem habeat, et unaquaeque suum virum habeat.* Et rursus (ibid. v. 5.): *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus... et iterum revertimini in idipsum, ne tentet*

2° Illicitus graviter est usus matrimonii cum mente adultera ut si quis accedens ad suam, sibi aliam repraesentet. — S. Lig. n. 913., et alii communiter (*).

vos Satanas propter incontinentiam vestram. Iterum autem (ibid. v. 9.): Quod si non se continent, nubant; melius est enim nubere, quam uri.

Quinimo Chrysostomus haec Apostoli verba explicans, contendit hunc finem nunc temporis esse praecipuum. Sic enim ille (lib. *De Virgin.* cap. 19.): *Cum liberorum procreandorum causa proditum est matrimonium, tum multo magis ad naturae ardorem restringendum. Atque id Paulus testatur dicens: Sed propter fornicationem suam, quisque uxorem habeat, non propter liberorum procreationem. Namque ibi convenire iubet, non ut multorum filiorum parentes sint; sed cur? Ne vos tentet, inquit, Satanas. Ac progressus non dixit: Si optant liberas; sed quid? Qui se non continent, matrimonium contrahant. Principio enim, ut dicebam, duplicem hanc occasionem (coniugium) habebat; sed deinde terra ac mari atque orbe repleto, unus dumtaxat praetextus est reliquus, nequitiae ac libidinis abolitio. Et rursus (Hom. *Quales ducendae sint uxores* §. 5.): *Ante omnia discite, quae nam fuerit causa coniugii, et quomobrem in communem vitam introductum sit, nec quicquam requiras amplius. Quae igitur causa coniugii, et cur illud datum est divinitus? Audi Paulum dicentem: Ad vitandas autem scortationes quisque suam uxorem habeat. Non dixit, ut evitetur paupertas, et parentur divitiae; sed quid? Ut scortationem evitemus, ut moderemur concupiscentiam, ut vivamus sobrie, ut Deo placeamus contenti uxore propria, hoc nobis affert coniugium, hic eius fructus, hoc inde lucrum est... Hoc**

(*) Cf. *Opus Th. Mor.* V. 6. n. 592. seq.

enim in coniugio spectandum est, maxime ut peccatum effugiamus, ut immunes simus a scortationibus? in hoc quaerendae sunt nuptiae, ut ad vitam pudice degendam nos adiuvent.

Superfluum porro videbitur explicare, quo pacto coniugium ad finem praedictum conferat, seu qua ratione naturae ardorem restinguat, tentationes Satanae arceat, nequitiae ac libidinis sit abolitio, et ad moderandam concupiscentiam, sobriamque ac pudicam vitam degendam conducatur. Iuverit tamen id ex S. Thoma audire, qui ad allatum Apostoli texum (lect. 1. in cap. 7. *Epist. 1. ad Corinth.*) haec inter alia habet: *Apostolus considerans humanum genus iam multiplicatum..., intermisit hanc necessitatem, qua scilicet institutum matrimonium fuerat in officium naturae et proposuit secundam necessitatem, secundum quam institutum est in remedium culpae. Quia enim carnalis concupiscentia adhuc post baptismum in fidelibus remanet..., instigat homines maxime ad actus venereos propter vehementiam delectationis. Et quia maioris virtutis est totaliter hanc concupiscentiam superare, quam possit hominibus convenire..., necessarium est, quod in parte concupiscentiae cedatur, et in parte superetur; quod quidem fit, dum actus generationis ratione ordinatur... Per duo autem iuxta eundem S. Doctorem generationis actus ratione ordinatur, scilicet. (ibid.) 1° quod homo utatur generationis actu secundum quod convenit generationi... filiorum; 2° Quod in specie humana non sint vagi et incerti concubitus, quales sunt concubitus fornicarii, sed*

3° Sterilibus licitus est usus matrimonii, tum quia nulla lex in oppositum ostendi potest, tum quia steriles per se idonei sunt ad actum conjugalem perficiendum: quod si generatio nulla sequatur, id per ac-

sint determinati viri ad determinatam feminam: quae quidem determinatio fit per legem matrimonii.

Docente ergo S. Thoma concupiscentiae remedium, divinitus per matrimonii institutionem homini paratum, in eo residet, ut per actus in legitimo coniugio generationi idoneos ipsi concupiscentiae satisfiat, cedatur nimirum ac satisfiat illi appetitioni venereorum, quam excitat apprehensa delectationis vehementia. Cumque haec concupiscentiae satisfactio constituat finem operis intrinsecum, manifestum est, eum, qui delectationis apprehensione movetur ad actus conjugales, quos alioquin sibi legitimis nuptiis copulato plane licitos esse novit, adeo finem debitum non excludere, ut potius, dum huic appetitioni vult satisfacere, ipsum finem, propter quem nuptiae a Deo sunt institutae, sectetur et impleat. Quocirca proscripta illa propositio quam auctor memorat, damnanda utique fuit; sed hac etiam de causa profecto fuit damnanda, quod opus coniugii absurde exhibeat velut opus indifferens ob solam voluptatem susceptum, quando in eo opus potius sedandi concupiscentiam per venerei appetitus licitam et honestam satisfactionem, in quo intrinsecus ipsius operis finis consistit, ex doctrina Apostolica inspicere debuit.

Quia vera quaedam hic breviter dicta scrupulos quibusdam iniecerunt, praestat ea uberius declarare; doctrina enim agitur magni momenti. Sunt ergo qui dicant, damnationem illius propositionis IX. (*Opus coniugii ob solam voluptatem exercitum, omni penitus caret culpa ac defectu veniali*) non vitari per eius interpretationem traditam tum hic, tum in Not. ad n. 28. vol. 1., in qua haec habentur: *Aliud est agere propter delectationem, aliud agere propter solam de-*

lectationem. Posterius hoc ulteriorem operis finem positive excludit... At primum illud nullam eiusmodi inordinationem involvit... Exinde se manifeste prodit ratio, cur merito ab Innocentio XI. proscriptae sint propositiones VIII. et IX. de opere coniugii aut actu comedendi ob solam voluptatem. Intrinseco enim vitio laborant propter praedicatum solam, quod positive excludit alios quosvis fines, in quos actiones eiusmodi ordinantur. Nam quod alioquin ad opus quis alliciatur ac moveatur appetitu delectationis, quemadmodum et ad laborem spe praemii seu mercedis, id ordini naturae est consentaneum, ut habet S. Thomas.

Porro nonne vades pro hac doctrina prostant auctores, quos S. Alphonsus ceu probatos habet, e quibus nonnullos ibidem indicatos quisque videt?

Cardenas v. gr. eodem plane modo distinguit opus propter voluptatem exercitum, et exercitum propter solam voluptatem; et alterum culpae expers alterum non expers affirmat. De priori enim sic habet (diss. 6. cap. 2. art. 2.) in titulis §. 53. 54. 55.: *Non est illicitum vacare copulae coniugali propter voluptatem tamquam propter finem subordinatum. Voluptas ordinata est a natura ad faciliorem generationem prolis. — Eo ipso quod habeatur propter voluptatem, tamquam propter finem subordinatum, non habetur propter solum voluptatem.* De posteriori autem sic in titulo §. 63.: *Qui utitur copula coniugali propter solam voluptatem, invertit ordinem naturae.*

Neque aliter, ac Cardenas habet Didacus Duarte, olim in Lateranensi Basilica Poenitentiaris (*Brevis Exposit. Propp.*

eidens omnino fit; et alii praeter generationem adsunt honesti fines coniugalem congressum cohonestantes.

4° Etiam senibus, quorum semen non est amplius prolificum, licet

damnatarum etc. Romae 1712. n. 162.) inquit: *Quaeritur an sit licitum vacare coniugali copulae propter solam voluptatem? Resp. Esse damnatam ab Innoc. XI. cum prop. 9. opinionem, quae negat, copulam carnalem habitam propter SOLAM voluptatem non carere omni culpa etiam veniali...; si vero vacetur dictae copulae propter voluptatem, tamquam propter finem subordinatum..., nulla omnino interveniat culpa; nam qui sic operatur, sequitur ordinem naturae, quae destinavit voluptatem copulae ad reddendam faciliorem generationem proles et conservationem speciei.*

Idipsum brevius Felix Potestas sic effert (tom. 1. p. 2. n. 2280.): *Opus coniugii est a natura institutum ad duos fines, ad procreandam prolem..., et ad sedandam libidinem; qua ratione nullum peccatum committit, qui opus coniugii exercet ob delectationem, si eam ordinet... ad finem principalem, peccat tamen venialiter, qui ob SOLAM delectationem illud exercet.*

Et sane distinguendum est inter haec duo nempe *negative se habere* erga aliquos operis, puta matrimonii, fines atque eosdem *positive excludere*. Quid enim sibi velit *negative se habere quoad aliquos operis fines*, satis manifeste in nota citata explicatum est per haec verba immediate sequentia: *id est de iis inter operandum minime cogitet*. Quem quidem sensum illi dicendi modo in scholis sibi, ii solum ignorant, qui doctores scholasticos numquam attigerint. *Supponendum est*, inquit Salmanticenses (Tr. IX. cap. 3. n. 24.), *dupliciter posse se habere qui aliquem finem accidentalem praecise quaereret in matrimonio, vel positive excludendo finem alium substan-*

tialem..., vel negative se habendo circa finem proprium matrimonii, aut quia ad eum non attenderet vel non recorderetur, vel de eo non curaret, SED NON EXCLUDENDO EUM.

Tantum vero abest, quod perinde sit, sive excludere *positive*, sive *negative* se habere ad matrimonii fines, ut primam illud gravis culpa eidem Salmanticenses damnent, alterum dicant actum bonum et meritorium. Nam haec de primo (ibid. n. 25.) habent: *Si quis contraheret positive excludendo finem proprium et substantialem matrimonii, non solum peccaret mortaliter, sed nullum matrimonium iniret.* De altero vero (ibid. n. 30.): *Si quis intendat praecise alios fines extrinsecos matrimonio, non excluso fine proprio illius substantiali, et sic eo tacite et implicite retento, ut divitias, honorem, VOLUPTATEM, pulchritudinem etc., nullum peccatum committeret, sed in contrahendo matrimonium, ACTUM BONUM ET MERITORIUM EXERCERET.*

Et re quidem vera, si perinde putas esse, sive *positive alii fines excludantur*, sive *negative quis se quoad illos habeat, id est de iis nihil inter agendum cogitet*: ex hoc generali principio immediate et directe consequetur, habendum iam esse in quovis actu ceu *positive* exclusum illum finem, circa quem agens se *negative* habeat, id est de quo inter agendum non cogitet. Porro hinc immediate iam consequitur, vitiosam esse actionem quamlibet, quae non eliciatur a charitate, et per charitatem actu non referatur in Deum, qui de iure est ultimus omnium actionum finis; quae quidem doctrina damnatum praefert quesnellianum ac balianum dogma, peccatum esse, quidquid ex charitatis fonte non procedit, et peccatis

usus coniugii, dummodo copulam sufficienter perficere valeant, vel ipsam perficiendi spem habeant non inanem. Favent enim senibus eadem ra-

accensenda esse etiam opera bona, quae mere mercedis aeternae intuitu peragantur.

Et huius consecrarii ratio manifeste patet. Ut enim habet S. Thomas (3. dist. 27. q. 1. art. 4. q. 3.), *charitas comparatur ad alias virtutes et ut motor et ut finis et ut forma*. Sic autem explicat, cur charitas dicatur motor aliarum omnium virtutum: *Quod (charitas) sit motor aliarum virtutum ex hoc patet, quod ipsum bonum, quod est obiectum charitatis sub ratione finis, est finis virtutum. In omnibus autem potentiis vel artibus ordinatis ita accidit, quod ars vel potentia, quae est circa finem, ordinat aliarum actus ad finem proprium. Unde charitas etiam omnes alias virtutes ad finem suum movet, et secundum hoc dicitur earum actus imperare.* — Deinde sic de charitate prouti est finis: *Si ergo charitas est motor aliarum virtutum, similiter est finis: quia hoc commune est omnibus virtutibus, quod actus ipsarum sint proximi fines earum... Finis autem inferioris potentiae vel habitus ordinatur ad finem superioris...: unde actus omnium aliarum virtutum ordinantur ad actum charitatis, sicut ad finem; et propter hoc dicitur charitas finis praecepti.*

Et rursus (2. dist. 28. q. 1. art. 1.), ubi S. Doctor probare vult, et Deum et simul charitatem esse finem omnium voluntatum seu virtutum: *Sicut rerum omnium (inquit) finis unus est, scilicet Deus, ita et voluntatum omnium est unus ultimus finis, scilicet Deus; nihilominus tamen sunt alii fines proximi; et si secundum illos fines servatur debita relatio voluntatis in finem ultimum, erit recta voluntas... Debita autem relatio voluntatis ad finem ultimum salvatur secundum illum finem,*

quo voluntas nata est ultimum finem participare..., et hic est charitas...; et ideo non solum Deus, sed etiam charitas finis est omnium rectorum voluntatum.

Hiscie porro praeiactis, fac, quaeso, id statuatur, quod tu assumis, censendum esse uti *positive* exclusum illum finem, circa quem agens se *negative* habeat, id est de quo inter agendum nihil cogitet; nonne *positive* exclusus habebitur finis ultimus, Deus scilicet et charitas, si homo inter agendum de Deo et charitate non cogitet? Atque adeo nonne actiones omnes, quae ex charitate non eliciantur, nec actu referantur in Deum, totidem erunt peccata?

At enim ab hisce absurdis longissime S. Thomae doctrina recedit, quia nimirum ab incauto illo principio penitus abest. Sic enim (ibid. ad 4.) S. Doctor: *Dicendum quod ad hoc, quod alicuius actionis finis sit Deus vel charitas, non oportet, quod agendo illam actionem aliquis de Deo vel charitate cogitet.*

Et alibi (1. 2. q. 1. art. 6. ad 3.): *Dicendum, quod non oportet, ut semper aliquis cogitet de ultimo fine, quando cumque aliquid appetit vel operatur; sed virtus primae intentionis, quae est respectu ultimi finis, manet in quolibet appetitu cuiuscumque rei, etiamsi de ultimo fine actu non cogitetur.*

Et rursus (De Malo, q. 2. art. 5. ob. X., quam concedit): *Constat, quod ille, qui habet charitatem, se et omnia sua ordinavit ad Deum, cui inhaeret, ut ultimo fini. Ergo quidquid ordinat vel ad se, vel ad quodcumque aliud sui, meritorie agit, etiamsi actu de Deo non cogitet; nisi impediatur per aliquam inordinationem actus, qui non sit referibilis in Deum. Sed hoc esse non potest, quin sit peccatum saltem veniale.*

tionem, quas de sterilibus adduximus. Confirmatur praeterea ex praxi Ecclesiae, quae matrimonium senum benedicit. — Vide S. Lig. n. 954.

Et rursus (*De Malo*, q. 9. art. 2.): *Contingit quandoque, quod homo actu non ordinet aliquem actum in Deum, cum tamen actus ille de se non contineat aliquam inordinationem, ratione cuius non sit in Deum referibilis: et tamen quia mens hominis est habitualiter relata in Deum sicut in finem, actus ille non solum non est peccatum, sed etiam est actus meritorius.*

Hinc illud, quod sic habet Valentia (In 1. 2. disp. 8. q. 6. punct. 3.): *Notandum est, non oportere, ut actus explicito sive praesenti, sive paulo ante elicito opera iustorum, ad hoc ut sint meritoria de condigno, referantur in Deum; sed satis esse ad id virtuales relationem consistentem in hoc, quod iustus aliquando se et sua omnia per charitatis actum in Deum retulerit.*

Et communem hanc esse in scholis doctrinam testis est Montesinos, qui (In 1. 2. q. 1. art. 4. q. 1. n. 13.) diserte scribit: *Est doctrina communis Theologorum..., quod actus virtutis cuiuscumque moralis tendat in proprium obiectum ratione propriae honestatis: nihilominus implicite et natura sua absque aliquo tendit in Deum: NEQUE OPUS EST, UT EXPRESSE ORDINETUR IN IPSUM.*

Concludamus itaque, falsum omnino esse principium illud, nempe *positive* excludi finem illum, circa quem agens *negative* se habeat, id est de quo inter agendum non cogitet: quinimo eiusmodi principium ad doctrinas erroneas et ab Ecclesia damnatas directe adducere.

Nec doctrina, quam defendimus, alia est a doctrina S. Alphonsi. Haec enim sunt verba S. Doctoris (*De Act. Hum.* n. 44.): *Quamvis aliquis, accedens ad mensam, non cogitat de conservatione vitae, sed solum de cibi delectatione, ut ait Gonet, non propterea peccat; quia talem de-*

lectationem, saltem virtualiter, vult propter conservationem vitae, sicque non inordinate illam appetit. Manifestum porro est, eum, qui accedit ad mensam mere cogitans de voluptate ex cibis capienda, nihil vero de conservatione vitae, *negative* se habere quoad intrinsecum hunc cibi finem. Atqui, inquit, *sive positive, sive negative alii fines excludantur, semper verum est, quod talis operans agat propter solam voluptatem.* Ergo et S. Alphonsus in tua hypothesis, licitum esse docet, comedere propter solam voluptatem, atque adeo damnatam profitetur doctrinam, quod comedere et bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini: quae est propositio VIII. ab Innocentio XI. scripta!!

Veniamus nunc ad doctrinam de actibus delectabilibus generatim, quam in nota citata ad n. 28. vol. 1. tradidimus. Ibi habes haec verba: *At primum illud (scilicet agere propter delectationem) nullam eiusmodi inordinationem involvit (nempe ulteriorem operis finem positive non excludit). Nam primo quidem delectatio, ut ait S. Thomas (Contr. Gent. lib. 3. c. 26. n. 6.), bona est et appetenda, si bonam consequatur operationem: et proprium virtutis temperantiae est, ut usum delectabilium moderetur, et ab iis quidem retrahat, quae sunt contra rationem, non vero ab iis, quae secundum rationem sunt convenientia (V. S. Thom. 2. 2. q. 141. art. 1. ad 1.).*

Oppones ex eodem S. Thomae loco, quae sequuntur: *Si delectatio esset ultimus finis, ipsa secundum seipsam esset appetenda. Hoc autem est falsum... Nam delectatio, quae consequitur bonas et appetendas operationes,*

§. II. De licitate actus coniugalis quoad circumstantias.

Praecipuae circumstantiae respiciunt personam, situm ac tempus.

I. De circumstantiis personae.

Quadruplex circumstantia, seu impedimentum personae adnexum, petitioni debiti obesse potest, scilicet 1° votum castitatis; 2° affinitas ex incestu; 3° cognatio spiritualis; 4° impotentia corporalis.

bona est et appetenda; quae autem malas, mala est, et fugienda. Habet igitur, quod sit bona et appetenda EX ALIO. Et rursus (ibid.): *In naturalibus autem est delectatio propter operationem, et non e converso; videmus enim, quod natura illis operationibus animalium delectationem apponit, quae sunt manifeste ad fines necessarios ordinatae... Nisi enim adesset delectatio, animalia a praedictis usibus necessariis abstinerent.* Et cap. 27.: *Ostensum est enim, quod secundum naturae ordinem delectatio est propter operationem, et non e converso.*

Resp. 4° In Nota non negatur, quod delectatio sit bona vel non bona, atque ideo appetenda vel fugienda, prout operatio, unde hauritur delectatio, est aut non est bona. Ideo neque negatur, quod delectatio EX ALIO habeat, quod sit bona et appetenda. Respondendum ergo est: *Transeat Antecedens, et Nego Consequentiam*, id est quidpiam ex priori illo textu contra Notam inferri.

Dixi, *Transeat Antecedens*; quia cum alioquin ex eodem S. Thomae delectatio, qua delectatio, sit aliquod bonum, obiectus eiusdem S. Doctoris textus indiget aliqua explicatione. Hanc autem nobis suppeditat Franciscus de Silvestris, vulgo *Ferrariensis*, in Comment. ad hunc S. Thomae locum, ubi sic disserit: *Aliquid potest dici bonum et appetibile dupliciter. Uno modo in esse naturae. Alio modo in genere moris. Primo modo, consideratur bonitas rei abso-*

lute secundum quod in se est. Secundo modo, consideratur in ordine ad rectam rationem; dicitur enim bonum moraliter, quod est conforme et proportionatum rectae rationi, et est secundum rectam rationem appetibile. Propositio ergo haec, delectatio non est secundum se appetenda, sed ex operationibus, quas consequitur, est intelligenda in genere moris, non autem secundum esse naturae. Sic enim verum est, quod ex se non est appetenda, quia ex se non dicit aliquod bonum concors rationi, aut discordans ab ea, sed ex operationibus, quod illi sit conformis aut difformis: in esse tamen naturae EST BONA ET APPETIBILIS SECUNDUM SE: propter quod inquit S. Thomas in 4. dist. 49. q. 3. art. 4., quod delectatio, in quantum delectatio, aliquod bonum nominat.

Et reipsa S. Thomas loc. hic cit. q. 4. ad 3. obiectionem, quae est huiusmodi: *Omne esse, in quantum huiusmodi, est bonum. Ergo et illud, quod est ultima entis perfectio, universaliter est bonum; sed delectatio est ultima entis perfectio, perficit enim operationem, quae est actus secundus. Ergo omnis delectatio est bona; ad hanc, inquam, obiectionem sic respondet: Ad tertium dicendum, quod illa ratio non probat delectationem esse bonum, nisi in quantum est delectatio.* Et exinde solvens argumenta dicentium, omnem delectationem esse malam, subdit: *Dicendum est, quod virtuosus non fugit*

721. **Principia.** — I. Quilibet coniux voto castitatis innodatus, vel affinitate ex proprio facto contracta impeditus, sub gravi debitum petere prohibetur: alteri tamen coniugi petenti reddere potest, quin etiam tenetur, cum altera pars iure suo privari non possit. Plures sunt, qui hoc

quamlibet delectationem, immo propriam delectationem amplectitur, quod est delectari de operibus virtutum; fugit autem delectationes inordinatas. Et rursus (ibid. q. 3. ad 4.): *Dicendum, quod cuiuslibet rei finis est sua perfectissima operatio; ideo omnes delectationem appetunt, qua operatio perficitur, sicut et propriam operationem perfectam; et sicut accidit error in appetitu operationis, quia quidam insistent operationibus extraneis, dimissis propriis operationibus, ut omnes mali sequentes operationes bestiales, dimissis humanis, ita etiam quidam loco propriarum delectationum extraneas sequuntur.* Ita S. Doctor.

Itaque Resp. 2°, ex doctrina S. Thomae, delectationem *in esse naturae* et bonam et appetibilem *secundum se esse*; in genere autem moris et bonam et appetibilem esse, cum consentanea est ordini rationis; et postremo quidem hoc sensu S. Thomae dixisse, delectationem *ex alio* habere quod et bona et appetenda dicatur. Ergo concludere rursus licet, quod prior ille textus S. Thomae contra *Notam* obiectus, ad rem minime facit. Quippe in *Nota* idipsum affirmatur, quandoquidem de delectatione agitur, *quae ordini rationis concors supponitur.* Sed iam ad alterum obiectum S. Thomae locum.

Magnam in hoc textu inesse vim putabis, quod in eo affirmet S. Thomas (sup. n. 16.), quod *secundum naturae ordinem delectatio est propter operationem, et non e converso.* Unde sic institues argumentum (pag. 833.): *Delectatio in recte operante est propter operationem, seu MEDIUM AD FINEM, minime vero operatio propter delectationem.*

Resp. 1° *Distinguo:* ea S. Thomae sententia ferit operantem *propter SOLAM delectationem, Concedo;* ferit etiam operantem propter delectationem, sed non propter eam *SOLAM, Nego.* Sic enim S. Thomas mentem suam explicat in alio loco, nimirum *Contr. Gent.* lib. 4. cap. 83., ubi ait: *In hac vita inordinatum et vitiosum est, si quis cibis et venereis utatur PROPTER SOLAM DELECTATIONEM, et non propter necessitatem sustentandi corporis etc.* Et rursus: *Est ergo ordo praeosterus et indecens, si operationes propter SOLAS delectationes exercentur.* Porro in *Nota* expresse dicitur, non excludi intrinsecos operationis fines, v. gr. sustentationem corporis, etsi quis comedat propter delectationem, utcumque inter comedendum de illa corporis sustentatione non cogitet. Alioquin verononne etiam S. Alphonsus scribebat (sup. n. 11.): *Quamvis aliquis, accedens ad mensam, non cogitet de conservatione vitae, sed solum de cibi delectatione..., non propterea peccat?* Non ferit igitur ea S. Thomae sententia *Notae* doctrinam, sicut nec S. Alphonsi doctrinam ferit.

Resp. 2° Dum ex S. Thoma vis concludere, quod *delectatio in recte operante est propter operationem, seu medium ad finem,* non satis assecutus videris sensum illius sententiae, quod *secundum naturae ordinem delectatio est propter operationem, et non e converso.*

Audiendus hic fidelissimus ille S. Thomae interpres, Ferrariensis (*Comment.* ad cap. 83. lib. 4. *Contr. Gent.*), qui illius sententiae vim pulchre sic exhibet: *Advertendum est (inquit), quod, cum dicitur delectationes ciborum et venereo-*

ipsum extendunt ad coniugem, qui praeter necessitatem prolem suam baptizaverit. Satis tamen probabilis est sententia, quae id negat, eamque tenent plures et graves doctores, ut ait S. Alphonsus lib. 6. n. 150.

rum non esse propter se, sed propter operationes, aliud est dicere delectationes esse propter operationes, et aliud ipsas quaeri propter operationes. Nam ipsas esse propter operationes, dicit ordinem ipsarum secundum utrorumque INSTITUTIONEM AB AUCTORE NATURAE, et secundum naturae intentionem. Deus enim, qui naturam instituit, ordinavit praedictas operationes ad conservationem individui et speciei; istis autem operationibus addidit delectationes, ut ex harum appetitu huiusmodi operationibus animalia intenderent, et sic voluit delectationes propter operationes esse. Delectationes autem quaeri propter operationes, dicit ordinem ipsarum secundum QUOD TERMINANT ACTUM APPETITUS; et tunc si... ad appetitum sensitivum comparentur, sic non quaeruntur delectationes propter operationes, SED E CONTRARIO OPERATIONES PROPTER DELECTATIONES, ut inquit S. Thomas 1. 2. q. 4. art. 2. ad 2.

Quae de re alibi (*Comm.* ad lib. 3. c. 26.) idem Ferrariensis ait: *Loquitur ergo in hoc loco S. Thomas de illo ordine comparando AD INTENTIONEM INSTITUENTIS naturam et ordinem; in loco autem allegato loquitur de ipso ordine, comparando ipsum AD APPETITUM SENSITIVUM.* Et paulo post: *Duplex est intentio instituentis naturam in ordine huiusmodi (ordine scilicet inter operationes et delectationes); una est prima et principalis, alia est secundaria. Prima et principalis est, ut individua et species per operationes conserventur, et ad hoc operationibus adiuncta est delectatio. Secundaria est, ut quaerant operationes ex appetitu delectationis,... sicut si diceremus, quod lex proponens praemia studiosarum ope-*

rationum, primo et principaliter intendit, ut homo studiosis operibus vacet, et ad hoc ordinat praemium; secundario autem et accessorie intendit, quod homo allectus praemio quaerat propter praemium consequendum studiosas operationes.

Ex mente igitur S. Thomae, dum dicitur, *delectationem esse propter operationem, et non e converso,* id utique intelligendum est *de intentione Dei instituentis naturam;* quia ideo Deus delectationem operationibus adiunxit, ut ex appetitu delectationis quaerentur operationes. Secus vero si ordo inter delectationes et operationes consideretur, secundum quod terminant actum appetitus. Sic enim non quaeruntur delectationes propter operationes, sed e contrario operationes quaeruntur ad consequendam delectationem.

Idque luculentissime ostendit allata comparatio cum praemio, quod praestitutum sit v. gr. elegantiori elegiae aut picturae. Numquid enim non absurde diceretur, poetam aut pictorem ordinare praemium ad opus, ceu medium ad finem, et non e converso ordinare opus suum ad quaesitum praemium obtinendum?

Sed rursus assertio, quod delectatio ex parte agentis se habeat ad operationem ceu *medium ad finem,* a doctrina S. Thomae alio modo ostenditur aliena. Obiicit sibi S. Doctor (*Contr. Gent.* lib. 3. c. 26. ob. 3.): *Delectatio videtur ita propter se desiderari, quod nunquam propter aliud. Stultum enim est quaerere ab aliquo, quare velit delectari. Haec autem est conditio ultimi finis, ut scilicet propter se quaeratur.*

Porro S. Thomas non negat huius argumenti antecedens, sed hoc concessio, negat consequens. *Neque autem* (inquit)